

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

**АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2016**

КИЇВ * 2018

Головний редактор
БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія
БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук
ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.
ІВАКІН Гліб Юрійович, член-кореспондент НАН України, проф.
КРИЖИЦЬКИЙ Сергій Дмитрович, член-кореспондент НАН України
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук
МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.
ПОТЄХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.
СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, канд. іст. наук
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.
ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України

Прийм матеріалів:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12
м. Київ 04210
тел. (044) 254-11-37, 254-11-66
факс (044) 418-33-06

Виходить за підтримки
ВГО «Спілка археологів України»

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2016. — К.: ІА НАН України, 2018. — ??? с.
ISBN 978-966-02-8426-5

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)

В оформленні обкладинки використано фото ??; фото ??

ISBN 978-966-02-8426-5

© Інститут археології НАН України, 2018
© Автори статей, 2018

Редактор: *І. В. Черновол*; оформлення обкладинки: *А. В. Панікарський*; верстка: *С. А. Горбаненко*

ПП «Видавництво «Стародавній Світ»??

тел.: (044) 599-34-43

e-mail: books@ancientry.org

www.ancientry.org

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

Підписано до друку 16.12.2016 р. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Ум. друк. арк. 32,3.

Тираж 300 прим. Зам. № 16-12.

РОЗКОПКИ ЦИРКУНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА

Археологічна експедиція Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова продовжила розкопки пам'ятки національного значення — городища скіфського часу біля с. Циркуни. Городище знаходиться на правому березі р. Харків (басейн р. Сіверський Донець), на території Циркунівської сільської ради, Харківського р-ну і обл.

Дослідження цього року проводились у центральній частині другого (північного) двору городища (розкоп 13). Траншеї розкопу були прирізані до західної частини вже дослідженої ділянки. Загальна розкопана площа склала 292 м². У межах дослідженої ділянки фіксується єдина стратиграфічна картина: до 0,05 — лісовий дерен, від 0,05 до 0,25/0,30 — чорнозем із матеріальними залишками, від 0,25/0,30 до 0,35/0,45 м — суглинок і поодинокими знахідками, що поступово переходить у материкову глину. Культурний шар, за виключенням деяких ділянок, слабо насичений матеріальними залишками.

У розкопі зафіксовано 11 заглиблених у материкову глину об'єктів. Більшість із них господарські ями, округлої або округло-овальної форми з прямими або розширеними до дна стінками, з діаметром верхньої частини 1,0–1,5 та глибиною 0,6–1,65 м від сучасної денної поверхні (рис. 1: 3). Одна яма (№ 17) складалася з двох округлих частин різного діаметру (0,9 та 1,4 м) та глибини (1,35 та 1,2 м відповідно), простір яких розділяла сходинка. Подібні ями вже неодноразово фіксувалися на Циркунівському городищі. На дні ями 14 зафіксований щільний шар зернівок ячменю пливчастого потужністю до 7 см¹. Інтерес також викликає яма 22, що складалася з округлої ями діаметром 0,7 і глибиною 0,7 м, до якої з півночі примикав коритоподібний у розрізі й напівокруглий у плані рівчак, глибиною 0,55 м (рис. 1: 1). За 0,5 м на схід від нього зафіксовано пропечений майданчик діаметром 0,6 м, зверху обмазаний глиною зі слідами підмазування поверхні (рис. 1: 2). Подібні об'єкти ряд дослідників лісостепових пам'яток скіфського часу інтерпретують як жертвовники. Культурний шар у межах пропеченого майданчика і ями 22 був дуже насичений фрагментами ліпного посуду.

Серед знахідок, найбільшою кількістю представлені фрагменти ліпного посуду: горщиків, мисок, глечиків, корчаг, посудин малого розміру. В меншій кількості виявлені шматки пісковика (серед яких є фрагменти зі слідами заточки знарядь) та кварциту, уламки зернотерок, розтиральники, кістки тварин. Імпортований посуд репрезентований фрагментами античних амфор і сіроглиняної гончарної кераміки. Вироби з глини

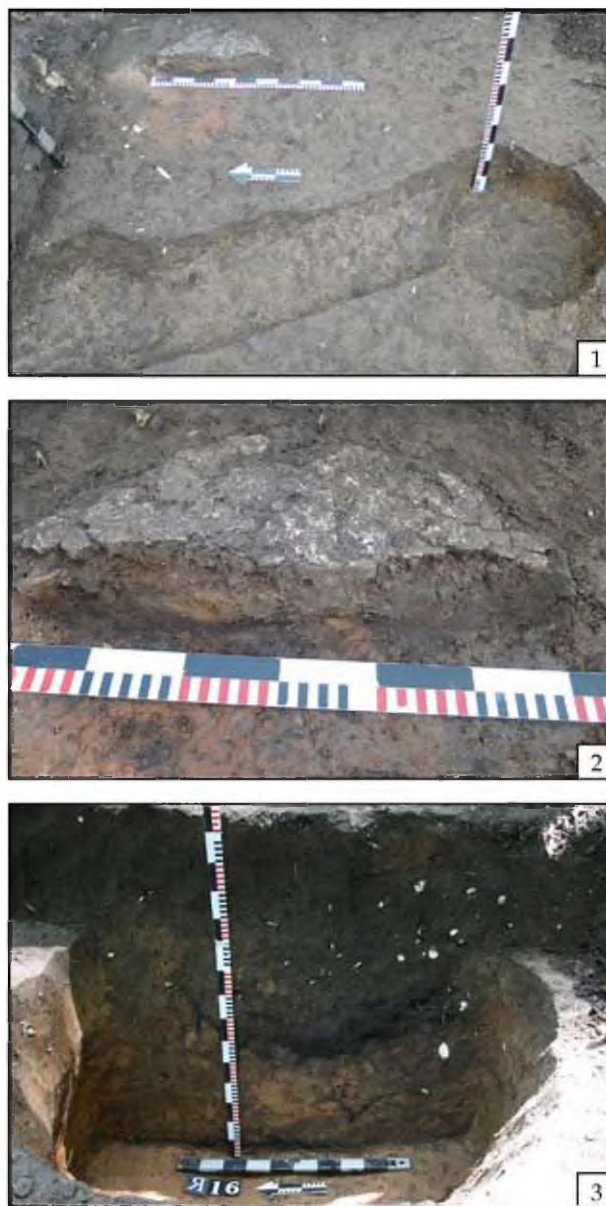

Рис. 1. Розкопки Циркунівського городища в 2016 р.: 1 — яма 22 і пропечений майданчик; 2 — пропечений майданчик (розріз); 3 — стратиграфічний розріз ями 16

1. Палеоботанічні дослідження здійснювались під керівництвом С. А. Горбаненка.

представлені також пряслами, «колесоподібним» предметом, уламками глиняних «жаровень». З культурного шару та комплексів походять вироби з металів: бронзові та один залізний наконечники стріл, фрагменти залізних ножів та браслета, залізні панцирна пластинка, сагайдачний гачок, проколки, голка і фібула, уламки бронзового браслета, бронзові шпилька і кінська зооморфна бляшка. У розкопі знайдені дві пастові намистини.

Дослідження 2016 р. дозволили отримати додаткову інформацію про фінальний етап існування Циркунівського городища. Окрім артефактів кінця V—IV ст. до н. е., виявлена серія предметів сарматського часу (залізні фібула, сагайдачний гачок, черешковий наконечник стріли, фрагменти бронзового браслета з «шишечками», сіроглиняна гончарна кераміка), що дозволяють датувати пізній період перебування населення на пам'ятці в межах III—II ст. до н. е.

І. А. Сніжко, Л. І. Бабенко

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІЗНЬОПАЛЕОЛІТИЧНОЇ СТОЯНКИ БІЛЯ с. КАМ'ЯНКА

Експедиція Харківського історичного музею в 2016 р. продовжила дослідження пізньопалеолітичної стоянки біля с. Кам'янка Ізюмського р-ну Харківської обл. Пам'ятка знаходиться на високому мисі при впадінні в р. Сіверський Донець невеличкої правої притоки р. Суха Кам'янка (рис. 1: А). Мис являє собою горизонтальну терасу, що піднята над рівнем р. Сіверський Донець на 8—10 м. Пам'ятку відкрито під час розвідок 2004 р., загальна розкопана площа становить 164 м², колекція крем'яних артефактів налічує понад 8,5 тис. предметів.

Культурний шар визначається рівнем розповсюдження знахідок, розтягнутий по вертикалі, не має специфічного забарвлення, представлений розщепленим кременем, фрагментами кісток тварин, дрібними шматочками вохри. Найбільша концентрація знахідок спостерігається частково в темно-коричневому, світло-коричневому та жовтувато-палевому суглинку, окремі артефакти зустрічаються також у гумусовому горизонті та в типовому лесі. Відзначено деяке падіння залягання культурного шару з півдня на північ і з заходу на схід, що відповідає зниженню рельєфу в бік обох річок, та пов'язане з особливостями ґрунтоутворення в голоцені. На ділянках, де можна простежити рівень первинного відкладання знахідок, він корелюється з жовтувато-палевим суглинком, що відноситься до верхньопричорноморського підгоризонту.

Крем'яні знахідки мають добрий стан збереженості, не обкатані, поверхня вкрита шаром патини від молочно-білої до блакитної димчастої. Як сировина використовувався темно-сірий, майже чорний напівпрозорий

крейдяний високоякісний кремій місцевого походження.

Пам'ятка досліджується суцільною площею, з використанням методики розкопок шару умовними горизонтами з фіксацією артефактів на місці знахідки. Метою робіт на пам'ятці в сезоні 2016 р. було дослідження південно-західної частини розповсюдження культурного шару. Ділянка площею 18 м² на загальній сітці квадратів має позначки 6—7 / Д—Л (рис. 1: А, Б). З розкопу походить колекція з 419 артефактів, що нерівномірно були розміщені на його площі (рис. 1: В). Найбільш насиченими виявилися квадрати 6 / Є, 6—7 / Ж. Невеличке скупчення простежено на межі квадратів бі / БІ, південна та північна ділянки розкопу містять поодинокі предмети. У квадраті 7і зафіксовані 2 пластинки емалі зуба, вірогідно, бізона. Скупчення кременю в квадратах 6 / Є—Ж, що, скоріш за все, є робочим місцем майстра з обробки кременю, складалося з кубоподібного спрацьованого нуклеуса, 23 відщепів та пластинчастих відщепів (7 напівпервинних), 6 пластинок, бокового різця на первинному відщепі, сколів підправки нуклеуса, лусочок та уламків. Компактне скупчення в квадраті 7 / Ж містило нуклеоподібний уламок, 9 відщепів (більшість пластинчастих), 9 пластинок, реберчасті соли підправки, лусочки, уламки. У скупченні на межі квадратів бі / І включало нуклеоподібний уламок, 3 відщепи, 4 пластинки, наконечник із боковою виймкою, 2 сколи підправки, кілька лусочок.

Знахідки свідчать, що на поселенні відбувався повний цикл розщеплення — від